

That is, if transparency is the level of awareness of the actions of the government, and openness is a functional feature of the authorities to demonstrate their activities, we can say that awareness of the government's actions will not come as long as the government will not act openly.

If Glasnost is the characteristic of power, which makes it available for public debate, publicity is the ability of the authorities to perform their functions to "public" (that is, persons that chose it) and accountability, in turn, is a limiting characteristic of the power, reflecting public control over its activities, focus attention on the fact that such "public" activity of the authorities, causing a public discussion, and after control (leads to accountability).

The prospect of further research extends into the field to identify the main features of the relevant concepts and try of their interpretation.

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ «ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕРЖАВИ»

Павлова О.

(Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого)

Науковий керівник – д.ю.н., професор. А.П. Гетьман

Анотація. У статті досліджено конституційні основи формування та розвитку «екологічної держави» в Україні. Визначено, що правова сутність «екологічної держави» розкривається через конституційну державу. Необхідність визначення держави екологічною, поряд із соціальною, демократичною, соціальною вбачається у актуалізації екологічних глобальних проблем.

Ключові слова: біоцентризм, громадянське суспільство, екологічна держава, екологічна криза, екоцентризм, конституційна держава.

Поняття «екологічна держава» є досить новим для сучасної теорії права, а особливо для доктрини екологічного права. Правова сутність цього поняття може бути пояснена з декількох аспектів, саме етимології, правової обґрунтованості, юридичної природи, соціальної необхідності виокремлення такої дефініції, тому дослідження цього питання є актуальним.

Глобальна екологічна криза ставить під питання ефективність сучасної політичної та правової думки, чи можуть сучасні постулати вивести з кризи світову спільноту, вона змушує брати до уваги питання довкілля в обговореннях політичної філософії. Ідея «екологічної держави» як політичного та правового поняття спрямована на забезпечення справедливості у вирішенні проблем навколишнього природного середовища, аби усі заходи, що спрямовані на його захист були виправдані. Принцип справедливості варто застосовувати і до заходів, що стосуються довкілля, оскільки сучасне покоління стає у нерозривний зв'язок з майбутніми поколіннями, через відповідальність за прийняті рішення.

Метою статті є визначення конституційних засад формування та розвитку «екологічної держави».

Глобальні екологічні проблеми нині стали політизованими, тому їх вирішення потребує правової регламентації на рівні Основного Закону. Прикладом прямого закріплення у конституціях є Конституція Чорногорії, де у ч.2 ст. 1 визначено, що «Чорногорія є громадянською, демократичною, екологічною державою, заснованою на принципах соціальної справедливості та верховенстві права [1]. У той же час у ст. 23 деталізується «екологічність» у наявності прав на безпечне довкілля, інформацію про нього та підтвердження обов'язку держави у забезпеченні цих прав. Конституції інших держав мають виключно деталізацію власної екологічної функції.

Конституція Франції є прикладом затвердження «екологічної держави» шляхом тлумачення норм, оскільки у преамбулі Конституції Франції визначено, що відповідно до ст. 34 Конституції збереження навколишнього середовища визнано одним з основних принципів. Особливістю є те, що інші права та обов'язки щодо захисту довкілля визначені окремим документом, який, відповідно до преамбули Конституції, є її невід'ємною частиною. Цим документом є Хартія навколишнього середовища 2004 року (далі – Хартія), вона містить 10 статей. Відповідно до ст. 2 Хартії кожна людина зобов'язана

брати участь у збереженні і поліпшенні навколишнього середовища [2]. Аналізуючи положення цих документів можливо зробити висновок, що Франція декларує себе, як «екологічну державу».

Конституція Іспанії відносить забезпечення екологічних прав своїх громадян до категорії соціальних, так, відповідно до ст. 45, усі мають право користуватися навколишнім середовищем, сприятливим для розвитку особистості та зобов'язані оберігати його. У той же час на державні органи повинні забезпечувати раціональне використання природних ресурсів з метою захисту та покращення якості життя, захисту і відновлення навколишнього середовища [3].

«Екологічна держава» – це політико-правова характеристика конституційного ладу держави, що визначає направленість на забезпечення екологічних інтересів громадянського суспільства та обов'язку щодо їх дотримання, може бути прямо визначене у нормах Конституції або формуватися шляхом тлумачення норм, які покладають на державу обов'язки забезпечення екологічних прав та інтересів суспільства, захисту довкілля, збереження біорізноманіття та ін.

Доцільність визначення держави екологічною, поряд із соціальною, демократичною та ін. вбачаємо у необхідності актуалізації екологічної глобальної проблеми. Це стосується як кожної держави окремо, так і світової спільноти загалом. Певно, що кожен із постулатів (елементів) держави: верховенство права, демократичність та ін., вимагають постійного підтвердження і доктринально, і практично у формі правових норм та їх дотримання. Так само і «екологічність» держави окрім затвердження у Конституції потребуватиме постійного фактичного підтвердження.

Україна як конституційна держава визначає пріоритети розвитку громадянського суспільства у тому числі шляхом закріплення їх у положеннях Основного Закону. Зрушення цінностей суспільства в сторону «постматеріалістичних» позитивно впливає на збільшення занепокоєності громадян якістю довкілля та підтримку дій щодо його захисту [4, с.54]

Р. Штейнберг використовує поняття «конституційна екологічна держава», особливості німецької юридичної термінології відзначають поняття сучасної держави не просто «staat» (нім.) - як звичайний вжиток поняття держави (як гаранта впевненості й безпеки суспільства), а «Verfassungsstaat» (нім.) - конституційної держави, оскільки зміни у суспільстві невинно впливають на зміст та функції конституції країни, якщо вони повинні отримати правове вираження [5, с.41]. Природа конституційної держави зумовлена зростанням потреб громадянського суспільства. Спочатку – це захист та територіальна цілісність, потім – суверенітет, соціальний пріоритет, демократичність та верховенство права, а зараз такою вимогою суспільства, посеред усіх інших, є «екологічність» держави.

На четвертому засіданні Конституційної Асамблеї 21 червня 2013 р. було розглянуто проект оновленого Основного Закону України, де статтю 1 пропонувалося доповнити поняттям «екологічна держава». Це є інноваційною моделлю суспільного та державного розвитку. Саме положення статті 16 чинної Конституції України, відповідно до якої забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України є обов'язком держави, та статті 50 Конституції України (конституційне право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та гарантії вільного доступу до інформації про стан довкілля) [6, ст. 141] дає підстави стверджувати про можливе декларування України «екологічною державою».

На думку професора Р. Штейнберга, декларування у положеннях Конституції екологічних прав та обов'язків їх забезпечення, найбільше відповідало б сучасним тенденціям розвитку конституційної держави [5, с.41].

У проекті Концепції внесення змін до Конституції України поняття «екологічна держава» застосовується у преамбулі [7].

В. В. Коваленко відзначає, що автори Концепції внесення змін до Конституції України погодилися про необхідність доповнення переліку політико-правових орієнтирів, визначених положеннями «пов'язаними зі зміцненням соборності та єдності України та констатацією Української держави як частини світової й європейської спільноти, з прагненням розвивати екологічну державу, громадянське суспільство» [8]. Беручи до уваги стенограму засідання конституційної асамблеї, Г. К. Крючков не погоджувався з виокремленням до інституційних положень держави "екологічність", В. Л. Федоренко також відзначає необхідність обґрунтування введеного поняття «екологічна держава» [9]. К. Машенков не надав чіткого визначення поняття «екологічна держава». Надаючи пріоритет біоцентризму замість антропоцентризму у визначенні дефініції [10, с. 27]. Проте звертаючись до аспектів екологічної етики, на які посилається науковець, здійснюється неточне трактування цих понять.

У тому значенні, яке використовує К. Машенков, варто надати пріоритет екоцентризму, а не біоцентризму. Згідно з теорією екологічної етики, на відміну від біоцентризму екоцентризм розглядає цінність видів і екосистем, аргументуючи свій вибір тим, що екосистеми, як і дикі види, цінюються з ряду причин: вони незалежні від нас, складні та різноманітні, саморегулюються, мають тривалу історію еволюції [11, с.40].

У цьому зв'язку екоцентризм актуалізує завдання будувати людське благополуччя і процвітання на ідеї цінності навколишнього природного середовища. Тобто важливість екосистем відзначає екоцентризм, а не біоцентризм.

В. В. Костицький відзначає, що у Конституцію України закладено певну модель взаємовідносин держави і суспільства, за якою держава обслуговує громадянське суспільство, зокрема у сфері охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки, яка є важливою складовою національної безпеки, і роль цього чинника закономірно зростатиме [12].

П. Стецюк досліджуючи питання формування та реалізації національної доктрини конституційної держави акцентує увагу на понятті «екологічної держави» як додатковій конституційній характеристиці, що сформувалася шляхом еволюції змісту конституційної держави [13, с. 66-67].

Основним завданням «екологічної держави» є здійснення реформи у напрямку забезпечення сприятливого довкілля для життя, екологічної безпеки та рівноваги та інших вимог громадянського суспільства задля сталого розвитку, відповідно до принципів справедливості не залежно від плину часу. Соціально-економічний розвиток суспільства повинен узгоджуватися з продуктивністю планети, що забезпечить раціональне використання природних ресурсів та біорізноманіття.

Україна виокремлює екологічну політику як комплекс заходів і засобів, спрямованих суспільством і державою на охорону та оздоровлення довкілля, ефективність природокористування, охорони природи та нормальної життєдіяльності громадян. Нормативний вимір екологічної політики – це система правил і норм, що утворюють певну методологічну основу, закріплену у нормах Конституції України [14, с.9]

Відповідно до ст. 13 Конституції України визначено, що земля її надра та атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України віднесені до об'єктів права власності українського народу. Від імені українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах визначених цією Конституцією» [6, ст.141]. О. С. Заржицький відзначає, що національний екологічний інтерес є фундаментальною цінністю суспільства, тому підвищення його значення сприятиме поступовому та стабільному розвитку держави. Реалізація національного екологічного інтересу спирається на поєднання інтересів регіону, міста, об'єкта з інтересами держави та виконанням державою конституційних зобов'язань і міжнародних угод [14, с.66].

Національний екологічний інтерес є одним із проявів «екологічної держави», а саме процесу екологізації громадянського суспільства, і відповідно забезпечується державними

інституціями і державною політикою єдності соціально-економічного розвитку та політичної стабільності.

В. І. Андрейцев стверджує, що забезпечення сучасної політики держави є гарантуванням конституційних екологічних прав, зокрема права на безпечне для здоров'я і життя природне довкілля і на відшкодування заподіяної шкоди унаслідок цього порушення (ст. 50 Конституції України), яке кореспондує обов'язок держави в частині забезпечення екологічної безпеки і підтримку екологічної рівноваги на території України, збереження генофонду українського народу, прийняття і внесення відповідних змін до Основних напрямів державної політики у сфері охорони довкілля, які не були реалізовані у процесі розробки, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки [15, с. 69-70].

«Екологічна держава» містить у собі прагнення до такої політики, що забезпечить справедливість та рівність взаємовідносин між поколіннями. Принципи сталого розвитку акцентують увагу на взаємодії та рівності поколінь, намагаючись тим самим навчити сучасників відповідати за справедливість та доцільність прийнятих рішень щодо захисту довкілля, використання природних ресурсів, перед прийдешніми поколіннями.

Визначення у Конституції України того, що держава є екологічною спонукатиме до виконання обов'язків, покладених на державні органи влади, а громадянське суспільство отримуватиме певний важіль впливу за недотримання таких вимог.

Таким чином, конституційні засади формування «екологічної держави» – це правові, політичні та соціальні підстави, які відображені у положеннях Основного Закону та отримують формальне закріплення у нормах національного законодавства як основоположні принципи. Тому «екологічну державу» можемо визначити як політико-правову характеристику конституційного ладу держави, що визначає направленість на забезпечення екологічних інтересів громадянського суспільства та обов'язку щодо їх дотримання. Вважаємо за доцільне включити до преамбули Конституції України прагнення розвивати і зміцнювати також екологічну державу. А ст. 1 викласти у такій редакції: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова й екологічна держава».

Список використаних джерел

1. Constitution of Montenegro// Official Gazette of Montenegro 01/07 of 25 October 2007. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=187543
2. Constitution de la République française. - Constitution du 4 octobre 1958. - (Version mise à jour en janvier 2015). - Assemblée Nationale. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>
3. Constitucion Española. - El Congreso de los Diputados inició la publicación de este portal temático con ocasión del 25 aniversario de la Constitución de 1978. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.congreso.es/consti/>
4. Докторов Б.З., Сафронов В. В., Фирсов Б.М. Уровень осознания экологических проблем: профили общественного мнения/ Б.З. Докторов, В. В. Сафронов, Б.М. Фирсов// СОЦИС. 1992. -№ 12.-С. 51-58.
5. Steinberg R. Der ökologische Verfassungsstaat/ R. Steinberg. - I. Aufl. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1998. - 480 p.
6. Конституція України. - від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
7. Проект рішення Конституційної Асамблеї від 21 червня 2013 року №14. - Про проект Концепції внесення змін до Конституції України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2013/6/20/93050.htm>
8. Коваленко В. В. Конституція України та перспективи її модернізації // Конституційна асамблея. - 23 липня 2013. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://cau.in.ua/ua/news/id/konstitucija-ukrajini-ta-perspektivi-jiji-modernizaciji-765/>
9. Стенограма четвертого засідання Конституційної Асамблеї // Конституанта. - 21 червня 2013 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://constituanta.blogspot.com/2014/02/2013_5765.html
10. Машенков К. Концепт "екологічна держава" в контексті сучасного державотворення/ К. Машенков // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. управ. при Президентіві України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. управ. - Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. - Вип. 2(21). - С. 21-29.

11. Основы экологической этики: учеб. пособие / Т. В. Мишаткина [и др.]; под общ. ред. Т. В. Мишагиной, С. П. Кундаса. - Минск : МГЭУ им. А. Д. Сахарова, 2008. - 292 с.
12. Костицький В. В. Принципи екологічного права як методологічні засади кодифікації екологічного законодавства. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/ekpr.pdf>
13. Стецюк П. Роль Конституційного Суду України у процесі формування та реалізації національної доктрини конституційної держави/ П. Стецюк // Вісник Конституційного Суду України - 2011г.,N 4/5. - С. 64-73.
14. Заржицький, О.С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти): моногр. / О.С. Заржицький. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – 200 с.
15. Андрейцев В.І. Тектолого-правові аспекти забезпечення сучасної екологічної політики держави / В.І. Андрейцев // Право України. – 2011. – №2. – С. 66-84.

РОЛЬ ДУХОВНО-РЕЛІГІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Олекса Петрів

(кандидат юридичних наук, митрофорний протоієрей, Українська Греко-Католицька Церква)

Насамперед хочу зазначити, що кажучи про «духовно-релігійну складову» - матиму на увазі об'єднану українську релігійну спільноту, тобто, - авраамістичні (ті, що сповідують юдаїзм, християнство й іслам) Церкви і релігійні організації, що входять до складу громадської організації – Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій України та представляють понад 90 відсотків віруючих України.

У Зверненні традиційних Українських Церков до вірних та до всіх людей доброї волі від 1 грудня 2011 року, на підставі відповіді українських моральних авторитетів на яке була створена Ініціативна група «Перше грудня», йдеться: «Людина - насамперед духовна істота. Її зовнішні успіхи чи поразки є наслідком доброго чи хибного духовного життя. Це є справедливим і для всього суспільства. Тому не будемо шукати винних ззовні - головна причина негараздів прихована в нас самих, в духовній кризі, яка роз'їдає наше суспільство.

За десятиліття панування безбожництва серед багатьох укорінилася думка, що перше місце у житті належить матеріальним речам. Для таких людей багатство і можливості, які воно дає, стали ідеалом і сенсом життя. Але матеріальне багатство при духовній убогості завжди породжує в людині гедонізм (гонитву за насолодами) та егоїзм (самолюбство), які призводять до корупції, тобто руйнування, у всіх сферах життя - державній, політичній, суспільній та особистій.

З року в рік багато хто переконує народ, що подолати негаразди та досягти справжнього загального блага можна лише тоді, коли успішно працюватиме економічна структура держави. Але першоджерело суспільних негараздів — не матеріальна, а духовна убогість! Тому справді подолати різного роду кризи ми зможемо лише шляхом зміни суспільних і особистих пріоритетів, коли на перше місце стане не тимчасове, матеріальне, а вічне, духовне - те, що залишається цінним навіть після смерті»[1].

Соціальне вчення Католицької Церкви розділяє поняття «народ» і «політична спільнота». Народ – це не безформний натовп, інертна маса, якою треба маніпулювати і яку можна експлуатувати, а об'єднання осіб, кожна з яких – «на своєму місці й у свій спосіб» здатна сформулювати власну думку щодо громадських питань і наділена свободою висловлювати свої політичні переконання та відстоювати їх так, як велить спільне благо. Народ «живе повнотою життя людей, з яких він складається, а кожна людина – це особа, що усвідомлює власну відповідальність і власні переконання»[2].

Поняття народу у вченні Церкви тотожне поняттю «громадянське суспільство» у світських науках права, політології та суспільствознавства. Визначення ж політичної